

DARIUSZ WALENCIK

ŚCIEŻKA LEGISLACYJNA PROJEKTU USTAWY O STOSUNKU PAŃSTWA DO POLSKIEGO AUTOKEFALICZNEGO KOŚCIOŁA PRAWOSŁAWNEGO

WPROWADZENIE

4 lipca 1991 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. Prace nad ustawą trwały blisko dwa lata. Powstawała ona z wielkim trudem. W wyniku jej uchwalenia uregulowano – zgodnie z zasadami wolności sumienia i religii oraz poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła, a nie jak dotychczas w sposób dyskryminujący i restrykcyjny, status prawny Kościoła prawosławnego. Celem tego artykułu jest zrelacjonowanie przebiegu ścieżki legislacyjnej projektu tejże ustawy oraz wskazanie kontekstu uchwalenia przepisów dotyczących regulacji spraw majątkowych Kościoła prawosławnego, zwłaszcza odnoszących się do tzw. mienia pounickiego.

Należy przypomnieć, że zgodnie z ówczesnie obowiązującą Konstytucją¹ i regulaminem Sejmu² projekty ustaw rozpatrywane były w Sejmie w czasie dwóch czytań (art. 34 regulaminu Sejmu). Uchwaloną przez Sejm ustawę, z wyjątkiem ustawy budżetowej, przekazy-

¹ Por. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (tekst jedn. Dz.U. z 1976 r., nr 7, poz. 36 z późn. zm.) ze zmianą wynikającą z ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. z 1989 r., nr 19, poz. 101).

² Por. Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 17 lipca 1986 r. – Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (MP z 1986 r., nr 21, poz. 151 z późn. zm.).

wano Senatowi, który w ciągu miesiąca od dnia przekazania mógł zgłosić Sejmowi propozycje dokonania w niej zmian lub jej odrzucenia. Nieprzyjęcie przez Sejm propozycji Senatu uchwalane było większością dwu trzecich głosów w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby posłów (art. 27 ust. 1 Konstytucji). Ustawę podpisywał Prezydent i zarządzał jej niezwłoczne ogłoszenie, jeśli: 1) Senat zawiadomił Prezydenta o braku zastrzeżeń do ustawy; 2) Senat nie zgłosił w przewidzianym terminie propozycji dokonania w ustawie określonych zmian lub jej odrzucenia; 3) Sejm uchwalił proponowane przez Senat zmiany lub odrzucił propozycje Senatu (art. 27 ust. 3 Konstytucji).

1. WNIESIENIE PROJEKTU I PIERWSZE CZYTANIE

Po uchwaleniu 17 maja 1989 r. ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania³ oraz ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁴, Sobór Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (PAKP) wystąpił do Prezesa Rady Ministrów Tadeusza Mazowieckiego z inicjatywą uchwalenia ustawy o stosunku Państwa do PAKP. 23 listopada 1989 r. rozpoczął pracę zespół rządowo-kościelny do spraw opracowania projektu ustawy⁵. Pierwszy projekt ustawy, autorstwa posła Eugeniusza Czykwina oraz prawników Aleksandra Stelmaszczuka i Anatola Pański, został przedłożony zespołowi przez stronę kościelną⁶. 28 maja 1990 r., po zakończeniu pracy zespołu nad projektem ustawy, Minister – Szef Urzędu Rady Ministrów Jacek Ambroziak uznał jednak, że z wniesieniem projektu ustawy przez Radę Ministrów do Sejmu trzeba poczekać na uchwalenie nowej konstytu-

³ Dz.U. z 1989 r., nr 29, poz. 155; tekst jedn. Dz.U. z 2005 r., nr 231, poz. 1965 z późn. zm.

⁴ Tytuł pierwotny, zmieniony ustawą z dnia 5 lipca 1990 r. – Prawo o zgromadzeniach (por. art. 15, pkt 1 – Dz.U. z 1990 r., nr 51, poz. 297) na ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵ Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej o stosunku Państwa do kościołów chrześcijańskich*, Warszawa 2004, s. 108.

⁶ Por. E. Czykwini, *Byłem prawosławnym posłem*, Białystok 1995, s. 15.

cji. W takiej sytuacji poseł Czykwin zebrał podpisy 22 posłów (8 posłów z Klubu Polskiego Stronnictwa Ludowego, po trzech z Parlamentarnego Klubu Lewicy Demokratycznej i Unii Chrześcijańsko-Społecznej, po dwa z Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, Koła Posłów Wojskowych i Polskiego Związku Katolicko-Społecznego, wreszcie po jednym ze Stronnictwa Demokratycznego i Pax-u)⁷, pozwalające na wniesienie opracowanego przez wspomniany zespół projektu ustawy pod obrady Sejmu jako projektu poselskiego. Wnioskodawcy upoważnili posła Czykwina do reprezentowania ich w pracach nad tym projektem.

Projekt został wniesiony do Sejmu 11 października 1990 r.⁸ Związłe, dwustronicowe uzasadnienie projektu informowało, że: „proponowana ustawa stanowi podstawy dla równoprawnego korzystania z wolności sumienia i wyznania przez wyznawców prawosławia w Polsce. [...] Ustawa pozwoli również na rozwiązania wielu problemów praktycznych Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, w tym spraw związanych z organizacją laikatu, dostępem duchownych do środowisk, od których Kościół został administracyjnie odizolowany (m.in.: wyznawców odbywających służbę wojskową) i uporządkowaniem spraw majątkowych. [...] Poszczególne przepisy proponowanej ustawy są analogiczne, jak w ustawie z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 29, poz. 154) [...]. Obecne regulacje prawne dotyczące Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego pochodzą z innej epoki historycznej i politycznej, i są w wielu swoich przepisach sprzeczne z zasadą swobody wypełniania przez Kościół funkcji religijnych oraz jego równouprawnienia. [...] Przedłożony projekt jest efektem prac wspólnego państwowo-kościelnego zespołu redakcyjnego, który pracował od listopada 1989 r. do maja

⁷ Byli to posłowie (kolejność alfabetyczna): Janusz Błaszczyk, Włodzimierz Cimoszewicz, Eugeniusz Czykwin, Janusz Dobrosz, Anna Dynowska, Ryszard Gajewski, Andrzej Grzyb, Urszula Jarosz, Ryszard Jastrzębski, Ryszard Kołodziej, Norbert Lysek, Janusz Maćkowiak, Tadeusz Marchlik, Adam Matuszczak, Stanisław Rogowski, Marek Rusakiewicz, Aleksy Siemieniuk, Marian Szatybelko, Bogumił Szreder, Janusz Szymański, Ryszard Zieliński, Jan Żukowski.

⁸ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 588.

1990 r. [...] W kilku przypadkach [...] strona państwowa i strona kościelna zaproponowały ujęcie alternatywne do decyzji Sejmu. Autorzy niniejszej inicjatywy ustawodawczej podzielają pogląd biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, że – w sytuacji, gdy w pracach Komisji Konstytucyjnej nie kwestionuje się zasady równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych – nie ma powodu do zwlekania z uchwaleniem proponowanej ustawy”⁹.

Pierwsze czytanie projektu nastąpiło na 45. posiedzeniu Sejmu X Kadencji 29 listopada 1990 r.¹⁰ W imieniu wnioskodawców referował go poseł Eugeniusz Czykwin (Klub Poselski Unii Chrześcijańsko-Społecznej). Podkreślił m.in., że ustawa pozwoli na uporządkowanie spraw majątkowych. „Konieczność uregulowania kwestii majątkowych wynika z faktu, że znaczna część nieruchomości materialnych należących od stuleci do kościelnych osób prawnych nie ma uregulowanego stanu prawnego. Taki stan rzeczy powodował w okresie międzywojennym nieustanne spory, zatargi i konflikty, z których najbardziej tragiczny to burzenie w 1938 r. cerkwi na Chełmszczyźnie i Podlasiu. Wprawdzie 19 listopada 1938 r. Sejm uchwalił ustawę o uregulowaniu stanu prawnego majątku Kościoła prawosławnego¹¹, to jednak wybuch wojny i okupacja uniemożliwiły zrealizowanie jej w praktyce. Okres powojenny i stosowana w tym czasie przez władze państwowe polityka zarówno do Kościoła prawosławnego, jak i innych Kościołów, uniemożliwiła podjęcie i załatwienie tej sprawy. Wydane w tym okresie akty prawne, a w szczególności ustawa o dobrach martwej ręki oraz podejmowane decyzje administracyjne pozbawiły Kościół prawosławny, często z naruszeniem i tak represyj-

⁹ Tamże.

¹⁰ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 45. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 29 i 30 listopada 1990 r., Warszawa 1990, s. 117-128.

¹¹ Poseł E. Czykwin pomylił fakty, otóż 19 listopada 1938 r. zyskał moc obowiązującą Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 1938 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz.U. z 1938 r., nr 88, poz. 597). Natomiast ustawę o uregulowaniu stanu prawnego majątków Kościoła prawosławnego Sejm uchwalił 23 czerwca 1939 r. (Dz.U. z 1939 r., nr 57, poz. 370). Ustawa ta weszła w życie 30 czerwca tegoż roku.

nego prawa, szeregu nieruchomości. Projekt ustawy stwarza możliwość uregulowania i zarazem uporządkowania stanu majątkowego Kościoła na zasadach podobnych, jakie zastosowano w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego”.

Ponadto zaznaczył, że „odwołanie obowiązujących – choćby formalnie – norm prawnych będących zaprzeczeniem elementarnych zasad wolności jest pilną koniecznością”. Wymienił przy tym wiele anachronizmów dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 1938 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, w tym za „kuriozalny wręcz” uznał „przepis tego dekretu, nakazujący ustawowo wprowadzenie do praktyki nabożeństw Kościoła prawosławnego modlitewnego hymnu Kościoła katolickiego”. Chodziło o art. 8 ust. 2 dekretu, nakazujący odśpiewanie w święta państwowe w czasie nabożeństw hymnu *Boże coś Polskę*¹².

Jako pierwszy zabrał głos w dyskusji poseł Szczepan Balicki z Klubu Poselskiego Stowarzyszenia „PAX”. Poparł on projekt, ale równocześnie wskazał, że: „przed komisjami, do których skierowany zostanie projekt, stanie istotne zadanie aktualizacji jej tekstu, gdyż wartki nurt działalności prawotwórczej spowodował rozbieżności niektórych fragmentów projektu w stosunku do obowiązujących przepisów”. Mianowicie projekt mówi o nauczaniu religii w punktach katechetycznych (art. 15), podczas gdy nauka religii w tym czasie była już organizowana w szkołach. Dalej, o przydziałach lokali w nieruchomościach stanowiących własność kościelnych osób prawnych (art. 51), które zostały już wcześniej zniesione na mocy nowelizacji ustawy – prawo lokalowe¹³. Zmiany redakcyjnej, polegającej na uzgodnieniu tekstu z przepisami ustawy o wydawaniu „Monitora Polskiego”¹⁴ wymagał – zdaniem posła Balickiego – także art. 52 ust. 2¹⁵,

¹² Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 110.

¹³ Por. Ustawa z dnia 23 marca 1990 r. o zmianie ustawy – Prawo lokalowe (Dz.U. z 1990 r., nr 32, poz. 190).

¹⁴ Por. Ustawa z dnia 30 grudnia 1950 r. o wydawaniu Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej i Dziennika Urzędowego Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” (Dz.U. z 1950 r., nr 58, poz. 524).

¹⁵ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 45. posiedzenia, s. 122.

nakazujący opublikowanie statutu wewnętrznego PAKP w „Monitorze Polskim”¹⁶.

Następny mówca, poseł Jarosław Kapsa z Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, wnioskował o wstrzymanie prac nad projektem i postulował taką zmianę ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, by regulowała ona stosunki z wszystkimi poza Kościołem katolickim związkami wyznaniowymi. Argumentował, że: „Istnieje w tym wypadku realny spór między Kościołem prawosławnym a Kościołem grekokatolickim”¹⁷ o mienie w postaci cerkwi i budynków klasztornych. Bałbym się drogą ustawową regulować tenże spór, bo ta ustawa jednoznacznie przesądza go na korzyść Kościoła prawosławnego, tym bardziej, że Kościół unicki, Kościół grekokatolicki, przez ostatnie 40-lecie był praktycznie zakazany i na terenie Polski i na terenie sąsiedniego kraju tzn. na terenie Ukrainy”¹⁸.

Z taką interpretacją przepisu art. 47 ust. 1 pkt 3 projektu ustawy nie zgodził się jego kolega klubowy poseł Juliusz Braun, opowiadając się za skierowaniem projektu ustawy do odpowiednich komisji¹⁹.

¹⁶ Ustęp ten skreślono w toku prac Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Ustawodawczej – por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 744. Publikowanie w okresie międzywojennym statutów (praw) wewnętrznych w organach promulgacyjnych (po raz pierwszy w przypadku Wschodniego Kościoła Starobrzędowego – w „Monitorze Polskim”, następnie zaś w „Dzienniku Ustaw”) było uzasadnione w sytuacji, gdy zatwierdzała (uznawała – jak brzmiała formuła prawna) je Rada Ministrów. Konsekwencją przyjęcia w 1989 r., że stanowienie prawa wewnętrznego jest autonomicznym prawem danego Kościoła czy związku wyznaniowego i prawo to nie wymaga zatwierdzenia przez organ państwowy, publikowanie tego prawa w państwowym organie promulgacyjnym nie miałoby uzasadnienia. Ponadto instytucje kościelne posiadające osobowość prawną cywilną i ich organy wymienia bądź ustawa, bądź rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, a jest to jedyny element ustroju Kościoła czy związku wyznaniowego, który może interesować osoby postronne, nie będące wyznawcami tego Kościoła czy związku wyznaniowego, ale wchodzące w stosunki cywilnoprawne z jego osobami prawnymi.

¹⁷ Obrządek grekokatolicki nazywany jest też obrządkiem unickim, obrządkiem grecko-rusińskim (okres II Rzeczypospolitej) lub bizantyjsko-ukraińskim (współcześnie). Nazwy te będą używane zamiennie.

¹⁸ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 45. posiedzenia, s. 124.

¹⁹ Por. tamże, s. 125.

Poseł Józef Oleksy z Parlamentarnego Klubu Lewicy Demokratycznej wypowiedział się również przeciwko wnioskowi o odrzucenie projektu ustawy w pierwszym czytaniu. Zauważył, iż nie ma potrzeby oczekiwać na uchwalenie nowej Konstytucji, ponieważ „prace Komisji Konstytucyjnej jednoznacznie potwierdzają, że przyszła Konstytucja uzna zasadę ustawowych gwarancji wolności sumienia i wyznania”²⁰. Projekt ustawy należy jednak aktualizować w toku prac sejmowych, część bowiem przepisów tam zawartych nie uwzględnia zmian w prawie, jakie nastąpiły po jego parafowaniu. Po replice posła Czykwina i skierowanym do posła Kapsy pytaniu przez prowadzącą obrady wicemarszałek Teresę Dobielińską-Eliszewską (Klub Poselski Stronnictwa Demokratycznego): czy podtrzymuje swój wniosek czy ewentualnie go wycofuje?, poseł Kapsa wniosek wycofał. Na wniosek Prezydium Sejmu projekt skierowano do Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz do Komisji Ustawodawczej²¹.

2. PRACA W KOMISJACH I DRUGIE CZYTANIE

W czasie prac Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Ustawodawczej uwypuklił się, sygnalizowany już w czasie pierwszego czytania, problem tzw. mienia pounickiego. Kwestia ta stała się głównym zagadnieniem prac parlamentu nad ustawą o stosunku Państwa do PAKP. Analogicznie do wcześniejszej ustawy dotyczącej Kościoła katolickiego projekt przewidywał, że regulacja spraw majątkowych osób prawnych PAKP przebiegać będzie w dwóch trybach: bądź w trybie uwłaszczenia, tzn. uznania z mocy prawa za własność kościelnych osób prawnych, spełniającego określone w ustawie warunki i równocześnie posiadanego przez nie w chwili wejścia ustawy w życie majątku nieruchomego (zasada *status quo*), bądź w trybie postępowania regulacyjnego prowadzonego wobec niektórych upaństwowionych nieruchomości przez specjalnie do tego celu powołaną komisję. Takie rozwiązanie oznaczało także przejście

²⁰ Tamże, s. 126.

²¹ Por. tamże, s. 127-128.

na osoby prawne PAKP, będących w ich władaniu nieruchomości, które należały do czasu akcji „Wisła” do osób prawnych Kościoła greckokatolickiego. W związku z tym poseł Włodzimierz Mokry domagał się odrzucenia projektu. Wniosek ten jednak nie przeszedł²².

Na posiedzeniach 10 i 17 stycznia oraz 13 lutego 1991 r. komisje przyjęły projekt, nanosząc nań 14 poprawek²³. W większości miały one charakter formalny lub wynikały z dostosowania projektu do zmian w prawie dokonanych po zakończeniu w maju 1990 r. prac zespołu państwowo-kościelnego. Merytoryczne zmiany dotyczyły 4. grup spraw: 1) Ujęta alternatywnie w projekcie organizacja duszpasterstwa wojskowego została przez komisje przyjęta w wersji: Prawosławny Ordynariat Wojska Polskiego, posiadający osobowość prawną, którego organem jest Prawosławny Ordynariusz Wojskowy. Dodano przepis o możliwości tworzenia wojskowych parafii prawosławnych; 2) Skreślono, zawarty w art. 53 ust. 2 obowiązek publikowania w „Monitorze Polskim” statutu wewnętrznego Kościoła i jego zmian; 3) W sprawie tworzenia placówek organizacyjnych PAKP za granicą przyjęto wariant rządowy, odrzucając kościelną propozycję ograniczenia możliwości zgłaszania przez władze państwowe zastrzeżeń przeciwko ich utworzeniu; 4) Skreślono art. 34 projektu, mówiący o finansowaniu inwestycji z kościelnych środków własnych oraz o dotacjach państwowych na odbudowę i utrzymanie zabytków²⁴.

Zgłoszony został także wniosek mniejszości zmierzający do wyłączenia od uwłaszczenia na rzecz osób prawnych PAKP nieruchomości przejętych po obrządku grecko-rusińskim²⁵. Na posiedzeniu połączonych komisji wniosek ten uzyskał 4 głosy, przy 5 głosach przeciw i 7 wstrzymujących się²⁶.

Drugie czytanie projektu ustawy odbyło się na 54. posiedzeniu Sejmu X Kadencji w dniu 21 marca 1991 r. Sprawozdanie połączonych komisji referował poseł Eugeniusz Czykwini. Stwierdził on, że w ich pracach uczestniczyli przedstawiciele Soboru Biskupów PAKP,

²² Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 110.

²³ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 744.

²⁴ Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 111.

²⁵ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 744.

²⁶ Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 111.

Urzędu Rady Ministrów, Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych i liczni eksperci. Wpłynęły opinie Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, skupiającego ludność greckokatolicką Związku Ukraińców w Polsce i podlaskiego oddziału tego Związku oraz biskupa greckokatolickiego Jana Martyniaka. Większość problemów, poza sprawą objętą wnioskiem mniejszości, dotyczącym 24 spornych obiektów, była rozwiązywana w atmosferze kompromisu. Poseł sprawozdawca podważył zarówno pogląd, że trzeba będzie wydawać 40 ustaw dla różnych kościołów, jak i interpretację art. 82 ust. 2 Konstytucji z 1952 r., przedstawioną przez biskupa Martyniaka, że możliwość regulacji ustawowej dotyczy tylko Kościoła katolickiego. Zaznaczył, że regulacja spraw majątkowych, stanowiących w przeszłości własność Kościoła unickiego, jest problemem trudnym i złożonym. Istnieją dwie możliwości rozwiązania tego problemu. Jedna – to próba ustalenia kto, kiedy, komu i w jaki sposób odebrał dany obiekt, czyją faktycznie stanowi własność, a następnie nie bacząc na stan faktyczny i prawa nabyte, próba zwrócenia prawowitemu właścicielowi. Druga – to powstrzymanie się od konfrontacji i rywalizacji poprzez zachowanie istniejącego *status quo* odnośnie do spornych świątyń. Za takim rozwiązaniem opowiedziały się komisje oraz organizacje mniejszości narodowych. Poseł Eugeniusz Czykwin przypomniał, że analogiczny przepis zawarty jest w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, mianowicie zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 1 tej ustawy z postępowań regulacyjnych wyłączone są nieruchomości, które w przeszłości stanowiły własność Kościoła katolickiego, w tym obrządku greckokatolickiego, a które w dniu wejścia w życie ustawy pozostawały we władaniu innych Kościołów i związków wyznaniowych. Przedstawił również stanowisko Soboru Biskupów PAKP, dotyczące rezygnacji z dochodzenia praw do ponad 100 cerkwi prawosławnych znajdujących się we władaniu Kościoła katolickiego²⁷.

²⁷ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 54. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 21, 22 i 23 marca 1991 r., Warszawa 1991, s. 113-119.

W dyskusji ograniczono się wyłącznie do wniosku mniejszości. Poseł Juliusz Braun zgłosił wniosek formalny o przekazanie projektu do trzeciego czytania i wyznaczenia terminu tego czytania na jedno z majowych posiedzeń Sejmu. Zwrócił się również do Marszałka Sejmu, aby wystąpił do trzech zainteresowanych stron, a więc do przedstawicieli Kościoła prawosławnego, Kościoła katolickiego obrządku rzymskokatolickiego i greckokatolickiego o to, by w duchu dialogu podjęły próbę rozwiązania tego problemu. Po to, by można było zapisać w ustawie takie rozstrzygnięcie, które będzie wynikiem porozumienia zainteresowanych stron²⁸. Poseł Włodzimierz Mokry z Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego opowiedział się za przyjęciem wniosku mniejszości, który zmierza do wyłączenia z regulacji prawnej proponowanej ustawy kwestii własności mienia pounickiego. Tym problemem prawnym miałyby się zająć – jego zdaniem – powołana na wniosek Sejmu przez Radę Ministrów odpowiednia komisja²⁹. Poseł Włodzimierz Cimoszewicz (Parlamentarny Klub Lewicy Demokratycznej) uważał, że należy przyjąć w pełni zasadę *status quo* w sprawach majątkowych, chociaż każda propozycja wywoła u kogoś poczucie krzywdy³⁰. Poparł go poseł z Białostoczczyzny Aleksy Siemieniuk (Polskie Stronnictwo Ludowe)³¹. Natomiast poseł Jarosław Kapsa popierał wniosek mniejszości, gdyż jego zdaniem odrzucenie tego wniosku byłoby przypieczeniem krzywd, które nawarstwiły się od 1946 r.³² Poseł Jacek Kuroń (Klub Parlamentarny Unii Demokratycznej) stwierdził, że rację mają obie strony. Nie można przyjąć ustawy o PAKP wbrew stanowisku tego Kościoła. Wypowiedział się przeciwko wnioskowi posła Mokrego, gdyż można go rozciągnąć na wszystkie cerkwie prawosławne, które po unii brzeskiej stały się unickie³³. Włodzimierz Mokry odpowiadał, że poprawka dotyczy tylko cerkwi przejętych przez prawosławie w latach 1939-1947³⁴.

²⁸ Por. tamże, s. 121.

²⁹ Por. tamże, s. 124.

³⁰ Por. tamże, s. 125.

³¹ Por. tamże, s. 126.

³² Por. tamże, s. 127.

³³ Por. tamże, s. 127-128.

³⁴ Por. tamże, s. 128.

Dalsza dyskusja stała się nieco chaotyczna – posłowie zabierali głos kilkakrotnie, a także zadawali pytania świadczące o słabej orientacji w temacie³⁵. Nadal jednak w dyskusji ograniczono się wyłącznie do tematyki poprawki mniejszości³⁶. Poseł Hanna Suchocka (Klub Parlamentarny Unii Demokratycznej) uważała, że wniosek posła Mokrego nie zabiera obiektów PAKP, lecz tylko utrzymuje prawny *status quo*. Nie widziała też sensu kontynuowania dyskusji w komisjach³⁷. Ostatecznie Sejm 187 głosami za, przy 44 głosach przeciwnych i 4 wstrzymujących się odesłał projekt ponownie do komisji (zgodnie z wnioskiem posła Juliusza Brauna) z sugestią zwrócenia się przez nie „do przedstawicieli tych Kościołów o mediację – o znalezienie wspólnego rozwiązania tej spornej kwestii”³⁸.

Ponowne obrady Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Ustawodawczej w dniach 8, 15 i 17 maja 1991 r. nie doprowadziły do uzgodnienia stanowisk zainteresowanych stron w sprawie mienia pounickiego. Komisje opowiedziały się za uchwaleniem projektu ustawy zawartym w ich pierwszym sprawozdaniu (druk nr 744) i przedstawiły następujący dodatkowy wniosek mniejszości:

„– w art. 46 ust. 1 pkt 3 nadać brzmienie:

znajdują się na nich cmentarze grzebalne lub obiekty sakralne wraz z obiektami towarzyszącymi, z zastrzeżeniem art. 49; dotyczy to również obiektów położonych na obszarze m.st. Warszawy;

– po art. 48 dodać nowy art. 49 w brzmieniu:

Art. 49. 1. Uregulowanie stanu prawnego nieruchomości lub ich części, które przeszły na własność Państwa na podstawie

³⁵ Głos zabierali kolejno posłowie: Włodzimierz Mokry, Walerian Pańko (Obywatelski Klub Parlamentarny), Eugeniusz Czykwin, Włodzimierz Mokry, Józefa Hannelowa (Klub Parlamentarny Unii Demokratycznej), Janusz Dobrosz (Klub Poselski Polskiego Stronnictwa Ludowego), Juliusz Braun, Eugeniusz Czykwin, Włodzimierz Mokry, Józefa Hannelowa, Włodzimierz Mokry, Ireneusz Skubis (Klub Poselski Polskiego Stronnictwa Ludowego), Anna Dynowska (niezrzeszona), Jacek Kuroń, Eugeniusz Czykwin.

³⁶ Por. tamże, s. 129-138.

³⁷ Por. tamże, s. 138-139.

³⁸ Tamże, s. 139-140. Por. także M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 112-113.

dekretu z 5 września 1947 r. o przejściu na własność Państwa mienia pozostałego po osobach przesiedlonych do ZSRR (Dz.U. Nr 59, poz. 318 i z 1949 r., Nr 53, poz. 404), a były własnością diecezji, parafii, klasztorów lub innych instytucji greckokatolickich (unickich) Diecezji Przemyskiej Obrządku Grecko-Rusińskiego oraz Administracji Apostolskiej Łemkowszczyzny nastąpi w trybie decyzji Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów.

2. Minister – Szef Urzędu Rady Ministrów wydaje decyzje, o których mowa w ust. 1, na podstawie zawartej przed nim do dnia 31 grudnia 1991 r. ugody pomiędzy biskupem diecezjalnym Diecezji Przemyskiej obrządku bizantyńsko-ukraińskiego i biskupem diecezjalnym Diecezji Przemysko-Nowosądeckiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego³⁹.

Ustęp 3 tegoż artykułu zaprezentowano w dwóch wariantach. W pierwszym określono szczegółowe zasady, którymi winien kierować się Minister – Szef Urzędu Rady Ministrów, wydając decyzje o przywróceniu prawa własności w razie braku ugody między przedstawicielami Kościoła prawosławnego i Kościoła greckokatolickiego:

„3. Jeżeli nie zostanie zawarta ugoda, o której mowa w ust. 2, decyzje podejmuje Minister – Szef Urzędu Rady Ministrów kierując się następującymi zasadami:

1) w miejscowościach, w których znajdują się dwa obiekty sakralne należące w przeszłości do Kościoła katolickiego obrządku greckokatolickiego, a jeden jest aktualnie w posiadaniu Kościoła prawosławnego, przechodzi on na własność Kościoła prawosławnego,

2) w miejscowościach, w których Kościół prawosławny jest w posiadaniu dwóch obiektów sakralnych należących w przeszłości do Kościoła katolickiego obrządku greckokatolickiego, jeden z nich – wskazany przez biskupa prawosławnego – zostanie przekazany Kościołowi katolickiemu obrządku bizantyjsko-ukraińskiego,

3) obiekty sakralne przechodzą na własność Kościoła prawosławnego, jeżeli na danym terenie są one niezbędne dla sprawowania

³⁹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 744-A.

prawosławnego kultu wśród ludności prawosławnej, okoliczna zaś ludność grekokatolicka ma inne możliwości zaspakajania swego kultu religijnego”⁴⁰.

W drugim wariantcie zawarto tylko ogólną wytyczną skierowaną do Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów:

„3. Jeżeli nie zostanie zawarta ugoda, o której mowa w ust. 2, decyzje podejmuje Minister – Szef Urzędu Rady Ministrów kierując się prawem miejscowych społeczności wyznaniowych do uczestniczenia zgodnie z zasadami swojego wyznania, w czynnościach i obrzędach religijnych”⁴¹.

Różnica więc między proponowanymi wersjami art. 49 ust. 3 dotyczyła stopnia szczegółowości dyspozycji ustawowej w stosunku do Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów, który prowadziłby najpierw postępowanie ugodowe, a później podejmowałby decyzje w razie braku ugody pomiędzy biskupem diecezjalnym diecezji przemyskiej obrządku bizantyńsko-ukraińskiego i biskupem diecezjalnym diecezji przemysko-nowosądeckiej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Kontynuacja drugiego czytania miała miejsce na 61. posiedzeniu Sejmu X Kadencji 23 maja 1991 r. Sprawozdawca komisji poseł Józef Oleksy oświadczył, że sprawozdanie dotyczy tylko jednego artykułu, mianowicie 46⁴², dotyczącego regulacji spraw majątkowych PAKP. Chodzi o wąską grupę 25 czy 27 obiektów, które do 1947 r. były w posiadaniu Kościoła grekokatolickiego, a później się stały przedmiotem władania Kościoła prawosławnego. Komisje uznały, że zmiana pierwotnego tekstu ustawy burzy reguły symetrii i równouprawnienia. Stąd wnoszą o uchwalenie projektu ustawy zawartego w druku sejmowym nr 744. Niemniej mając na uwadze skomplikowaną materię sprawy, obciążoną dodatkowo zaszłością historycznymi, które wciąż wzbudzają wielkie emocje, przedstawiają próbę kompromiso-

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Tamże.

⁴² W projekcie ustawy przedłożonym przez komisję (druk nr 744). W pierwotnym projekcie był to art. 47 (druk nr 588).

wego rozwiązania w postaci dodania nowego art. 49 zawartego we wniosku mniejszości⁴³.

W dyskusji głosy były bardzo rozbieżne. Poseł Kapsa zarzucał, że zawarty kompromis to w rzeczywistości „spycho-kompromis”, bo spycha sprawę na Ministra – Szefa Urzędu Rady Ministrów, który ma być sprawiedliwszy niż sąd. Sprawę należy pozostawić sądom, tak jak to przewiduje wniosek mniejszości przedstawiony przez posła Włodzimierza Mokrego (druk nr 744)⁴⁴. Poseł Jerzy Żurawiecki z Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego uważał, że jest to zły moment na decyzję. Zaproponował skreślenie całego rozdziału o regulacjach majątkowych. W razie odrzucenia tego wniosku opowiedział się za przyjęciem wariantu drugiego ust. 3 art. 49 jako mniejszego zła⁴⁵. Posłowie Eugeniusz Czykwin i Jacek Kuroń poparli wariant pierwszy w ust. 3 art. 49⁴⁶. Za wariantem drugim byli posłowie: Szczepan Balicki (Klub Poselski Stowarzyszenia „Pax”), Emilia Pogonowska-Jucha (niezrzeszona) i Tadeusz Dziuba (niezrzeszony), który jednak przypomniał, że 25 spornych obiektów, jakie dawniej były we władaniu odradzającego się Kościoła unickiego, to prawnie własność Skarbu Państwa. Ich zwrot dla PAKP to problem misyjny, dla Kościoła unickiego – nigdy nie zlikwidowanego obrządku – to kwestia egzystencji⁴⁷. Poseł Janusz Dobrosz (Klub Poselski Polskiego Stronnictwa Ludowego) poparł projekt ustawy w wersji zaproponowanej przez komisję, tzn. bez uwzględniania wniosku mniejszości⁴⁸. Poseł Jan Maria Rokita (Klub Parlamentarny Unii Demokratycznej) zgłosił zastrzeżenie proceduralne, w którym domagał się głosowania nad odrzuceniem projektu w całości jako wniosku najdalej idącego⁴⁹. Po dodatkowym wyjaśnieniu posła sprawozdawcy Józefa Oleksgo,

⁴³ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 61. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 23, 24 i 25 maja 1991 r., Warszawa 1991, s. 110-114, 129-130.

⁴⁴ Por. tamże, s. 114-115, 129.

⁴⁵ Por. tamże, s. 116-117.

⁴⁶ Por. tamże, s. 117-123.

⁴⁷ Por. tamże, s. 123-124, 126-128.

⁴⁸ Por. tamże, s. 125.

⁴⁹ Por. tamże, s. 131.

że już w czasie marcowego (54.) posiedzenia Sejmu nie przeprowadzono takiego głosowania, gdyż wolą Izby było poszukiwanie kompromisu, a nie odrzucanie projektu ustawy, nie uwzględniono go podczas głosowań. Dodatkowo wniosek mniejszości zgłoszony na posiedzeniach komisji w maju⁵⁰, polegający na nadaniu nowego brzmienia pkt 3 w art. 46 ust. 1 oraz dodaniu nowego art. 49 z wariantem pierwszym ust. 3 został przyjęty 107 głosami, przy 79 przeciwnych i 63 wstrzymujących się. Całość ustawy została przyjęta 169 głosami, przy 18 przeciwnych i 60 wstrzymujących się⁵¹.

3. STANOWISKO SENATU

W Senacie ustawa trafiła do Komisji Praw Człowieka i Prawo-
rządności oraz Komisji Inicjatyw i Prac Ustawodawczych. Komisje
zgłosiły 7 drobnych poprawek, przeważnie redakcyjnych, a w spornej
sprawie nową koncepcję. Zgodnie z nią miała powstać Komisja Re-
gulacyjna złożona po dwóch przedstawicieli obu diecezji i przewodni-
czącego wyznaczonego przez Prezesa Rady Ministrów. Jej uchwały
nie kończyłyby sprawy, byłyby tylko wnioskami do Rady Ministrów,
która podejmowałaby ostateczne rozstrzygnięcia. Wobec braku od-
miennego zastrzeżenia w projekcie, Rada Ministrów mogła rozstrzy-
gać niezgodnie z wnioskami Komisji Regulacyjnej. Zgłoszono też
trzy wnioski mniejszości w tej kwestii. Wniosek nr 1 odsyłał problem
do oddzielnej ustawy. Wniosek nr 2 był identyczny, ale z dodaniem,
że do czasu wejścia w życie tej oddzielnej ustawy obydwaj wyznania
będą mogli wspólnie użytkować świątynie. Wniosek nr 3 przewidy-

⁵⁰ M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 114 pisze, iż został przyjęty „wniosek mniejszości zgłoszony w lutym 1991 r., wyłączający obiekty grekokatolickie od uwłaszczenia na rzecz PAKP”. Jest to błąd, ponieważ w pierwszej kolejności głosowano wniosek mniejszości zawarty w druku nr 744-A z 17 maja 1991 r., tym samym wniosek mniejszości przedstawiony w druku nr 744 z 13 lutego 1991 r. stał się nieaktualny.

⁵¹ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 61. posiedzenia, s. 131-132; Por. także M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 113-114.

wał powołanie Komisji Regulacyjnej, ale ostatecznie rozstrzygnąć sprawę miała osobna ustawa⁵². Jednak jak wyjaśniła w czasie dyskusji na 51. posiedzeniu Senatu 29 czerwca 1991 r. senator Alicja Grześkowiak (Obywatelski Klub Parlamentarny), każdy wniosek mniejszości poparła jedna osoba. Zostały one połączone we wniosek nr 2, uzgodniony z Kościołami i który poparł Obywatelski Klub Parlamentarny⁵³.

Na tym posiedzeniu sprawozdawca senator Walerian Piotrowski (Obywatelski Klub Parlamentarny) podkreślał anachroniczność uchylanego dekretu z 1938 r. oraz zarzucał nowej ustawie, iż w sprawie mienia pounickiego preferuje stan posiadania, odbiegając od poczucia sprawiedliwości. Wspomniał, że przedstawiciel PAKP biskup Jeremiasz poparł wnioski mniejszości. Natomiast stanowisko większości komisji było kontestowane przez przedstawiciela obrządku bizantyjsko-ukraińskiego⁵⁴. Podczas dyskusji senator Włodzimierz Bojarski (Obywatelski Klub Parlamentarny) bronił przedwojennej rozbiórki cerkwi prawosławnych, które – jego zdaniem – były ostoją i placówkami rusyfikacji na ziemiach polskich. Domagał się dopisania języka polskiego do wymienionych w ustawie języków liturgicznych, co miało spowodować, żeby PAKP był rzeczywiście kościołem polskim⁵⁵. Senator Jerzy Pietrzak (Obywatelski Klub Parlamentarny) wypowiedział się przeciwko narzucaniu PAKP polonizacji. Podkreślał rolę Marszałka Senatu Andrzeja Stelmachowskiego i senator Alicji Grześkowiak w dochodzeniu do porozumienia, bo ustawa sejmowa wywołała ostry sprzeciw biskupa obrządku greckokatolickiego Jana Martyniaka. Przekonywał, że trzeba czasu na porozumienie⁵⁶. Do cierpliwości, wyrozumiałości i długofalowego działania nawoływał także senator Stanisław Bernatowicz (Parlamentarny Klub Unii Demokratycznej). Według niego, PAKP cieszył się po

⁵² Por. Senat Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja I, Druk nr 524.

⁵³ Por. Senat Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja I, Sprawozdanie stenograficzne z 51. posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 20 i 21 czerwca 1991 r., Warszawa 1991, s. 101-102.

⁵⁴ Por. tamże, s. 96-100.

⁵⁵ Por. tamże, s. 104-106.

⁵⁶ Por. tamże, s. 107-110.

II wojnie światowej dużymi swobodami. Trzeba ustawicznie walczyć o zbliżenie hierarchii kościelnej prawosławnej do Polaków, do problematyki polskiej, po to, by stali się rzeczywiście obywatelami Rzeczypospolitej, by dla dobra Rzeczypospolitej pracowali z wielkim oddaniem⁵⁷. Także senator Andrzej Kaliciński (Parlamentarny Klub Unii Demokratycznej) uważał, że trzeba przyjąć trudniejszy wariant, by czas pozwolił rozwiązać problem⁵⁸.

Marszałek Andrzej Stelmachowski (Obywatelski Klub Parlamentarny) poparł wypowiedzi senatorów: Grześkowiak, Pietrzaka i Bernatowicza. Zauważył, iż na terenie akcji „Wisła” było około 600 greckokatolickich i około 50 prawosławnych cerkwi. Większość zburzono. Spór dotyczy zatem 22 obiektów, ale z kilku z nich korzysta się wspólnie, a w jednym przypadku nawet trójstronnie (tj. korzystają też katolicy obrządku łacińskiego). Reakcję biskupa Martyniaka nazwał „alergiczną”. Przytoczył pismo metropolity prawosławnego przyjmujące rozwiązanie, na które zgodziła się strona greckokatolicka, tzn. wniosek mniejszości nr 2. Zaznaczył, że jeżeli w kwestiach majątkowych decydować będzie Rada Ministrów, to pojawią się negatywne oddźwięki na Ukrainie. Wypowiedział się przeciwko narzucaniu języka polskiego w liturgii Kościoła prawosławnego⁵⁹. Przeciw ustawowemu wprowadzaniu języka polskiego był też senator Andrzej Kaliciński⁶⁰. Marszałek Stelmachowski zgłosił drobne, uściślające poprawki, wprowadzające m.in. przepis o współużytkowaniu, skoro bowiem cerkwie są nadal własnością Skarbu Państwa, to użytkownik nie może zbyć użytkowania⁶¹. Senator Tadeusz Zieliński (Parlamentarny Klub Unii Demokratycznej) natomiast uważał regulację przewidującą wspólne korzystanie za szkodliwą.

Drobne poprawki zgłosił też senator Władysław Findeisen (Obywatelski Klub Parlamentarny)⁶². Senator Pietrzak skrytykował umieszczenie nazwy obrządku greckokatolickiego w cudzysłowie, ponie-

⁵⁷ Por. tamże, s. 110-111.

⁵⁸ Por. tamże, s. 123.

⁵⁹ Por. tamże, s. 111-114.

⁶⁰ Por. tamże, s. 123.

⁶¹ Por. tamże, s. 128-129.

⁶² Por. tamże, s. 115.

waż nazwa ta ma wielką tradycję⁶³. Senator Andrzej Rozmarynowicz (Obywatelski Klub Parlamentarny) zgłosił poprawkę, by używać tylko tej nazwy, a nie nazwy „bizantyjsko-ukraiński”⁶⁴. Senator Anna Bogucka-Skowrońska (Parlamentarny Klub Unii Demokratycznej) stwierdziła, że biskup Martyniak nie zgodził się na rozwiązanie przyjęte we wniosku nr 2⁶⁵. Jej wypowiedzią poczuła się dotknięta senator Grześkowiak. Uznała, że zarzucono jej nieprawdę, na jej bowiem propozycję zgodzili się zarówno biskup grekokatolicki Martyniak, jak i biskup prawosławny Adam⁶⁶. Przewodniczący Klubu Parlamentarnego Unii Demokratycznej senator Andrzej Wielowieyski poprosił o powściągliwość w osądach, bo przecież biskup Martyniak reagował ostro⁶⁷. Senator Bogucka-Skowrońska konkludowała, że jeżeli zniszczono 160 cerkwi prawosławnych, a 100 cerkwi prawosławnych dostał Kościół katolicki, to sporne 22 cerkwie powinien dostać PAKP⁶⁸. Senator Rozmarynowicz uznał, że regulacja na rzecz PAKP jest jednak za daleko idąca. W czasie posiedzeń komisji nieustannie dochodziło do sporów między biskupami. Obaj biskupi zgodzili się, by spór uregulowało przyszłe porozumienie między nimi, gdyż wiedzieli, że takiego porozumienia nie będzie⁶⁹. Ten sam pogląd wyraził senator Zieliński⁷⁰. Obaj senatorzy poparli powołanie Komisji Regulacyjnej, natomiast senator Pietrzak był za odesłaniem rozstrzygnięcia do przyszłej ustawy⁷¹. Senator Jan Musiał (Obywatelski Klub Parlamentarny) uważał, że tylko oddolne rozwiązania przyniosą pozytywny rezultat⁷². Dyrektor Zespołu Prawnego w Biurze do Spraw Wyznań Urzędu Rady Ministrów Bogusław Skręta zauważył, że każdy z wariantów ma zarówno swoje zalety, jak i swoje wady. Z jednej

⁶³ Por. ramże.

⁶⁴ Por. tamże, s. 120-122.

⁶⁵ Por. tamże, s. 115-116.

⁶⁶ Por. tamże, s. 119.

⁶⁷ Por. tamże, s. 119-120.

⁶⁸ Por. tamże, s. 117-118.

⁶⁹ Por. tamże, s. 120-122.

⁷⁰ Por. tamże, s. 126-128.

⁷¹ Por. tamże, s. 123-125.

⁷² Por. tamże, s. 129.

strony postępowanie przed Komisją Regulacyjną pozwoli skanalizować emocje, ale z drugiej strony, pozostawienie treści art. 49 w wersji przyjętej przez Sejm, spowoduje, że najprawdopodobniej nigdy nie uda się ustalić większości jakiegoś wyznania na danym terenie. Na zakończenie debaty sprawozdawca komisji senator Piotrowski dokonał przeglądu i podsumowania stanowisk wyrażonych w dyskusji. Wyraził opinię, że obie poprawki dotyczące art. 49. mają charakter dialogowy i zaapelował do senatorów o przyjęcie takiego rozwiązania, by służyło ono przyszłości i dialogowi między Kościołami i między grupami wyznaniowymi w obrębie jednej narodowości⁷³.

W głosowaniu 51 głosami za przy 2 przeciw i 3 wstrzymujących się przyjęto łącznie 7 poprawek do ustawy. Wniosek większości komisji o powołaniu Komisji Regulacyjnej odrzucono (25 głosów za, 27 przeciw, 5 wstrzymujących się). Przyjęto natomiast wniosek mniejszości nr 2 (32 senatorów za, 20 przeciw, 6 wstrzymało się). Wprowadzono także drobną poprawkę redakcyjną w art. 51 ustawy (55 głosów za przy 2 głosach wstrzymujących się). Głosowanie ogólne nad stanowiskiem Senatu w sprawie ustawy o stosunku Państwa do PAKP – 52 senatorów za, 1 przeciw i 5 wstrzymało się⁷⁴.

4. UCHWALENIE USTAWY

Marszałek Senatu zawiadomił Marszałka Sejmu pismem z 21 czerwca 1991 r. o uchwale Senatu z 20 czerwca 1991 r., zaznaczając, że uznano, iż zmiana art. 49 jest wynikiem kompromisu i akceptacji zainteresowanych stron, tj. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i Kościoła katolickiego obrządku ukraińsko-bizantyjskiego⁷⁵. Prezydium Sejmu skierowało pismo 25 czerwca 1991 r. do Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz Komisji Ustawodawczej. Komisje rozpatrzyły je już 26 czerwca 1991 r. i w sprawoz-

⁷³ Por. tamże, s. 131-134.

⁷⁴ Por. tamże, s. 136-138; Por także M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 114-115.

⁷⁵ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 940.

daniu zaproponowały przyjęcie wszystkich 9 poprawek Senatu⁷⁶. Po raz czwarty Sejm zajął się ustawą na 66. posiedzeniu 4 lipca 1991 r. Sprawozdawca komisji poseł Lech Paprzycki (nie zrzeszony) podkreślił, iż tylko jedna z dziewięciu poprawek wymaga zwrócenia uwagi, jako że jest zmianą o charakterze merytorycznym, dotyczącą art. 49, który w toku prac sejmowych wzbudzał największe wątpliwości. Podkreślił jednak, iż w czasie prac nad ustawą w Senacie doszło do porozumienia między zainteresowanymi Kościołami i tekst poprawki 8 – nowe brzmienie art. 49 – jest wynikiem tego porozumienia. Inne poprawki mają charakter redakcyjny. Żaden z posłów nie zgłosił się do dyskusji. Poprawki na wniosek posła sprawozdawcy głosowano łącznie. Za ich przyjęciem było 222 posłów, przeciw 1, wstrzymało się 17⁷⁷. Ustawa po podpisaniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsę została ogłoszona w „Dzienniku Ustaw”⁷⁸ i weszła w życie z dniem ogłoszenia, tj. 29 lipca 1991 r.

⁷⁶ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Druk nr 943.

⁷⁷ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja X, Sprawozdanie stenograficzne z 66. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 4 lipca 1991 r., Warszawa 1991 r., s. 66-68. Por także M. Winiarczyk-Kossakowska, *Ustawy III Rzeczypospolitej*, s. 115-117.

⁷⁸ Por. Dz.U. z 1991 r., nr 66, poz. 287.